

Capitolul I. Principiile și limitele aplicării legii procesual penale

Secțiunea 1. Principiile fundamentale care stau la baza procesului penal

Principiile fundamentale sunt acele reguli cu caracter general care au aplicabilitate în întreaga activitate derulată pe parcursul procesului penal, definind la nivel de ansamblu structura și desfășurarea acestuia.

Sediul materiei este dat de dispozițiile art. 2-12 din Codul de procedură penală, în cuprinsul cărora întâlnim delimitate, ca principii procesuale fundamentale: legalitatea procesului penal, separarea funcțiilor judiciare, prezumția de nevinovăție, aflarea adevărului, *ne bis in idem*, obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale, caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal, dreptul la libertate și siguranță, dreptul la apărare, respectarea demnității umane și a vieții private, limba oficială și dreptul la interpret. Chiar dacă nu sunt explicit prevăzute de lege, apreciem că la acestea se adaugă și alte două principii rezultate din ansamblul reglementării, anume cel al egalității persoanelor în procesul penal și cel al operativității procesului penal.

§1. Principiul legalității

Principiul legalității (*nulla iustitia sine lege*) dă expresie regulii că procesul penal trebuie să se desfășoare, în toate etapele sale, cu respectarea dispozițiilor prevăzute de lege (art. 2 din Codul de procedură penală). Principiul legalității procesului penal este o transpunere pe plan particular a principiului general al legalității consacrat în art. 1 alin. (5) din Constituția României, unde se arată: „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”^[1].

Noul Cod de procedură penală garantează legalitatea procesuală prin instituirea, pe de o parte, a sancțiunilor ce pot interveni în caz de nesocotire a dispozițiilor procesuale, iar, pe de altă parte, prin fixarea unor pârghii de supraveghere și control permanent între participanții la procesul penal.

Sancțiunile ce operează în caz de încălcare a normelor de procedură penală se împart în două categorii: sancțiuni aplicabile persoanelor (*sancțiuni personale*) și sancțiuni aplicabile activității procesuale nelegale (*sancțiuni procedurale*). Din

---

^[1] I. NEAGU, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, ed. a 3-a, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 72.

categoria celor personale face parte amenda judiciară, ce poate fi aplicată celui participant la procesul penal care efectuează o activitate procesuală altfel decât prevede legea. Spre exemplu, potrivit art. 283 alin. (4) lit. k) din Codul de procedură penală, nerespectarea de către suspect sau inculpat a obligației de a în-cunoștința în scris, în termen de cel mult 3 zile, organele judiciare despre orice schimbare a locuinței pe parcursul procesului penal se sancționează cu amendă de la 500 la 5.000 lei. De asemenea, atunci când încălcarea normei de procedură aparține unui organ judiciar, poate interveni răspunderea disciplinară a acestuia. Spre exemplu, conform art. 99 lit. j) din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătătorilor și procurorilor^[1], fapta de a nu respecta secretul deliberării^[2] constituie abatere disciplinară.

Dacă, urmare a activității procesuale nelegale, s-a cauzat o pagubă patrimonială unei persoane, se antrenează *răspunderea civilă* a celor în culpă. În acest sens, art. 538 alin. (1) din Codul de procedură penală prevede că persoana care a fost condamnată definitiv are dreptul la repararea de către stat a pagubei suferite în situația în care, în urma rejudecării cauzei, constatându-se că s-a produs o eroare judiciară, s-a pronunțat o hotărâre definitivă de achitare. În această situație, statul va avea acțiune în regres, pentru recuperarea sumei plătite, în contra persoanei care, cu rea-credință sau din culpă gravă, a provocat situația generatoare de daune [art. 542 alin. (1) din Codul de procedură penală].

Celor vinovați de încălcarea legii de procedură penală li se pot aplica inclusiv *sancțiuni penale*. Spre exemplu, fapta de a condamna o persoană știind că este nevinovată constituie infracțiunea de represiune nedreaptă [art. 283 alin. (2) din Codul penal]; această infracțiune nu reprezintă altceva decât o încălcare a regulii de procedură prevăzute de art. 396 alin. (2) din Codul de procedură penală, imputabilă judecătorului.

Sancțiunile procedurale lipsesc de efecte acele acte procesuale realizate cu încălcarea legii. În acest sens, art. 280-282 din Codul de procedură penală reglementează *nulitatea*; conform art. 280 alin. (1) din Codul de procedură penală, „încălcarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului în condițiile prevăzute expres de prezentul cod”, iar potrivit alin. (2) al aceluiași articol, „actele îndeplinite ulterior actului care a fost declarat nul sunt la rândul lor lovite de nulitate, atunci când există o legătură directă între acestea și actul declarat nul”. De asemenea, art. 102 alin. (2) din Codul de procedură penală stabilește că probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal.

Alături de sancțiuni, Codul de procedură penală stabilește și un sistem de *pârghii de control* al activității unor participanți la procesul penal de către ceilalți, cu scopul de a garanta respectarea legii de procedură penală. Spre exemplu,

[1] Republicată în M. Of. nr. 826 din 13 septembrie 2005.

[2] Potrivit art. 392 alin. (2) din Codul de procedură penală, completul de judecată deliberază în secret.

conform art. 299 alin. (2) din Codul de procedură penală, procurorul exercită supravegherea activității organelor de cercetare penală, astfel ca niciun suspect sau inculpat să nu fie reținut decât în cazurile și în condițiile prevăzute de lege. De asemenea, potrivit art. 342 din Codul de procedură penală, procedura de cameră preliminară are ca obiect verificarea de către judecătorul de cameră preliminară a legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală. Tot astfel, sentința prin care prima instanță a rezolvat fondul cauzei este supusă controlului de către instanța de apel (atunci când titularii căii de atac au exercitat-o), după cum, în anumite condiții, chiar hotărârile definitive pot fi supuse verificării prin intermediul căilor extraordinare de atac (spre exemplu, recursul în casație). În ipoteza în care s-ar constata că hotărârea supusă verificării este nelegală, ea va fi desființată sau casată, urmând a se proceda la o nouă judecată conform dispozițiilor legale.

§2. Principiul separării funcțiilor judiciare

O primă chestiune care trebuie remarcată în ceea ce privește modul de organizare a procesului penal în actuala reglementare este introducerea unui principiu nou printre cele care guvernează procesul penal, și anume principiul separării funcțiilor judiciare.

Articolul 3 din Codul de procedură penală reglementează separarea funcțiilor judiciare și, practic, aceasta determină și *divizarea procesului penal în patru faze*; astfel, acum se poate vorbi despre faza de urmărire penală, despre soluționarea unei cauze în camera preliminară – etapa camerei preliminare –, despre judecata propriu-zisă și apoi despre punerea în executare a hotărârilor judecătorești penale rămase definitive. Se poate constata însă că în timpul urmăririi penale se desfășoară două funcții procesuale, și anume cea de urmărire penală propriu-zisă, pe care o realizează organele de urmărire penală, și cea de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale.

Funcția de urmărire penală se desfășoară în aceleași coordonate ca și în legislația anterioară, respectiv vizează strângerea probelor pentru aflarea adevărului. Cea de-a doua funcție din timpul urmăririi penale, pe care o realizează judecătorul de la instanța de judecată competentă, se numește funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale participanților la urmărirea penală și se realizează de către judecătorul de drepturi și libertăți. Acest judecător se pronunță asupra măsurilor de prevenție, asupra măsurilor asigurătorii și asupra altor chestiuni care țin de buna desfășurare a fazei de urmărire penală.

În cadrul camerei preliminare, următoarea fază a procesului penal, avem de-a face cu un filtru al activității organelor de urmărire penală. Aceasta poate fi numită o „anticameră” a judecății propriu-zise, pentru că judecătorul de cameră preliminară verifică legalitatea sesizării instanței, dar se pronunță și asupra legali-

tății și loialității administrării probelor în cursul urmăririi penale. În același timp, judecătorul de cameră preliminară cenzurează soluțiile pe care le dă procurorul în prima fază a procesului penal.

Astfel, după faza de urmărire penală, în care se administrează probe, se caută toate informațiile necesare aflării adevărului, organul de urmărire penală se dezînvestește prin adoptarea soluției de trimitere în judecată, întocmind tot un rechizitoriu, potrivit actualei reglementări, însă dosarul nu mai ajunge direct în instanță, ci trece prin etapa obligatorie a camerei preliminare, la judecătorul de cameră preliminară. Acesta, într-o procedură care se desfășoară fără citarea părților, verifică, între altele, legalitatea sesizării, adică dacă această instanță este competentă, dacă actul de sesizare întrunește condițiile prevăzute de lege pentru a se continua procesul penal în acea cauză și, în plus, ca o noutate față de vechea reglementare, verifică și dacă probele au fost administrate legal și loial. Loialitatea administrării probelor se referă la administrarea probelor fără a se face presiuni de nicio natură asupra persoanelor care participă la procesul penal.

În ceea ce privește *faza judecătii*, sunt foarte puține deosebiri față de vechea reglementare. Ceea ce se întâmplă însă, întrucât este plasat acest filtru înainte de judecată, este că *în faza judecătii nu se mai pot invoca excepții sau nulități cu privire la urmărirea penală*. Prin introducerea acestui filtru, legiuitorul a dorit să scurteze durata procesului penal, în care procedura cu privire la legalitatea probațiunii și cu privire la excepții și nulități poate dura maxim 60 de zile, motiv pentru care nu se citează părțile, iar comunicarea cu instanța se realizează numai în scris, astfel încât, atunci când dosarul ajunge la judecata propriu-zisă, nu mai pot fi ridicate probleme din punct de vedere al excepțiilor, al nulităților, al legalității și loialității administrării probațiunii. În cazul în care judecătorul de cameră preliminară căruia i-a fost trimisă cauza este necompetent, acesta va trimite dosarul judecătorului de cameră preliminară de la instanța competentă, iar un eventual conflict de competență se rezolvă tot de un judecător de cameră preliminară de la instanța ierarhic superioară comună.

În viziunea inițială a legiuitorului, separarea funcțiilor judiciare a fost gândită în așa fel încât între judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară și judecătorul de fond să existe o incompatibilitate, însă, constatându-se că acest lucru nu se poate îndeplini, s-a revenit și s-a stabilit că *între judecătorul de cameră preliminară și cel care soluționează cauza în fond nu există incompatibilitate*, mai mult, s-a stabilit ca, după filtru, judecătorul care a soluționat cauza în camera preliminară să devină însuși judecătorul fondului. Întrucât în practica anterioară, până la începerea cercetării judecătorești, puteau trece luni și chiar ani de zile, această chestiune a fost tranșată de noul cod și a fost stabilit un termen fix în care să se rezolve toate problemele premergătoare începerii cercetării cauzei de către judecătorul de cameră preliminară. Toate aceste verificări, respectiv cenzura, analiza cererilor, excepțiilor, legalității și loialității probelor, sunt făcute de același judecător, dar într-o procedură fără citare și care durează determinat,

maxim 60 de zile, timp în care se realizează o corespondență cu părțile și cu procurorul. Toată această procedură se desfășoară numai în scris. Judecătorul de cameră preliminară, în momentul în care primește de la inculpat, prin apărător, cereri ori excepții, le comunică procurorului, căruia îi fixează un termen pentru a-și exprima punctul de vedere, fixându-se termene în interiorul celor 60 de zile pentru fiecare dintre aceste activități.

Judecata și *punerea în executare a hotărârilor* au același conținut ca și în vechea reglementare. Analiza detaliată a acestor faze importante ale procesului penal va fi realizată în capitolele corespunzătoare din partea specială a prezentei lucrări.

§3. Prezumția de nevinovăție

Principiul prezumției de nevinovăție este înscris atât în art. 6 parag. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului, cât și în dispozițiile art. 23 alin. (11) din Constituția României. În Codul de procedură penală el își găsește sediul la art. 4 alin. (1), conform căruia „orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă”.

Prezumția de nevinovăție constituie garanția procesuală că, în lipsă de probe certe, nicio persoană nu poate fi trasă la răspundere penală. În reglementarea modului în care se derulează procesul penal, legea obligă organele judiciare să pornească de la presupunerea nevinovăției suspectului sau inculpatului. Sub acest aspect, semnalăm că, pe timpul derulării activității procesuale până la rămânerea definitivă a hotărârii penale, cel care în realitatea obiectivă a comis o infracțiune va avea statutul unui nevinovat în realitatea procesuală. Pe cale de consecință, sarcina de a dovedi prin probe vinovăția unei persoane revine, pe parcursul procesului penal, organelor judiciare.

Principiul prezumției de nevinovăție nu înseamnă atitudinea pasivă față de infractori, ci impune ca organul care efectuează urmărirea penală împotriva unei persoane să îi dovedească vinovăția și ca instanța de judecată să nu declare vinovată o persoană până ce vinovăția sa nu rezultă cu certitudine din probele administrate^[1]. Această regulă este înscrisă în mod explicit la art. 99 alin. (1) teza I din Codul de procedură penală, potrivit căruia „în acțiunea penală sarcina probei aparține în principal procurorului”, text dublat de dispozițiile art. 99 alin. (2), conform căruia „suspectul sau inculpatul beneficiază de prezumția de nevinovăție, nefiind obligat să își dovedească nevinovăția, și are dreptul de a nu contribui la propria acuzare”.

Prezumția de nevinovăție face ca *sarcina probei în procesul penal să revină celui care acuză*, adică organelor de urmărire penală (*eius incumbit probatio*

---

^[1] GR. THEODORU, *Tratat de Drept procesual penal*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 99.

qui dicit, non qui negat). Până la momentul când se produc probe de vinovăție, suspectul sau inculpatul poate avea o atitudine pasivă, nefiind obligat să dovedească nimic, din moment ce prezumția de nevinovăție îi profită^[1]. Odată ce există probe de vinovăție, suspectul sau inculpatul are dreptul de a dovedi lipsa lor de temeinicie, propunând și administrând probe în condițiile legii.

Din jocul probelor se naște hotărârea judecătorească prin care instanța rezolvă fondul cauzei, care poate fi una de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei, de amânare a aplicării pedepsei, de achitare sau de încetare a procesului penal. După cum rezultă din dispozițiile art. 396 alin. (2)-(4) din Codul de procedură penală, condamnarea, renunțarea la aplicarea pedepsei și amânarea aplicării pedepsei pot fi pronunțate numai dacă instanța constată, „*dincolo de orice îndoială rezonabilă*”, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. Aceasta înseamnă că prezumția de nevinovăție se răstoarnă numai prin probe certe de vinovăție. Dacă însă, în urma administrării întregului probatoriu, rămâne îndoială, aceasta se va interpreta întotdeauna în favoarea suspectului sau inculpatului, potrivit art. 4 alin. (2) din Codul de procedură penală (*in dubio pro reo*).

După cum se poate observa din cele de mai sus, *prezumția de nevinovăție are caracter relativ*. Ea încetează să mai subziste față de inculpatul a cărui vinovăție a fost dovedită fără dubiu, fiind stabilită prin hotărârea judecătorească definitivă de condamnare, renunțare la aplicarea pedepsei sau amânare a aplicării pedepsei.

Prin prisma practicii judiciare în materie, devin evidente importanța prezumției de nevinovăție în întreaga economie a procesului penal și necesitatea perfecționării instituțiilor procesuale în care este evocată existența probelor de vinovăție, astfel încât reglementarea să se subscrie acestui principiu fundamental^[2].

§4. Principiul aflării adevărului

Conform art. 5 alin. (1) din Codul de procedură penală, organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului.

Aflarea adevărului în cauza penală presupune concordanța între concluziile la care ajung organele judiciare și realitatea obiectivă privind fapta și autorul ei^[3]. Aceasta se realizează atunci când hotărârea judecătorească reflectă cu obiectivi-

---

^[1] De altfel, potrivit art. 83 lit. a) din Codul de procedură penală, inculpatul are dreptul de a nu da nicio declarație pe parcursul procesului penal, atrăgându-i-se atenția că, dacă refuză să dea declarații, nu va suferi nicio consecință defavorabilă; același drept îl are și suspectul, potrivit art. 78 din Codul de procedură penală.

^[2] I. NEAGU, *op. cit.*, p. 79.

^[3] N. VOLONCIU, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 49; M. BASARAB, *Drept procesual penal*, vol. I, ed. a 2-a, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj, Facultatea de Drept, *apud* I. NEAGU, *op. cit.*, p. 79.

tate, independent de subiectivismul inerent judecătorului, ceea ce s-a petrecut în realitate.

Aflarea adevărului constituie unul dintre scopurile firești ale oricărui proces penal. De aceea, numeroase texte ale Codului de procedură penală au în vedere aflarea adevărului ca obligație și ca sarcină primordială a organelor judiciare. Elocvente în acest sens sunt dispozițiile art. 349 alin. (1) din Codul de procedură penală, conform cărora „instanța de judecată soluționează cauza dedusă judecătii cu garantarea respectării drepturilor subiecților procesuali și asigurarea administrării probelor pentru lămurirea completă a împrejurărilor cauzei în scopul aflării adevărului, cu respectarea deplină a legii” (s.n.).

Adevărul obiectiv se află, în cursul procesului penal, prin probe. Conform art. 97 alin. (1) din Codul de procedură penală, constituie probă orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei „și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal”.

Dată fiind interdependența dintre scopul aflării adevărului și probele din procesul penal, se impune ca acestea din urmă să fie administrate în totalitate, indiferent dacă profită sau nu suspectului ori inculpatului. Sub acest aspect, dispozițiile art. 5 alin. (2) din Codul de procedură penală stipulează că „organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului. Respingerea sau neconsemnarea cu rea-credință a probelor propuse în favoarea suspectului sau inculpatului se sancționează (...)”.

§5. *Ne bis in idem*

Anumite principii care s-au cristalizat în practica anterioară sunt prevăzute, în mod expres, în Codul de procedură penală. Spre exemplu, „*ne bis in idem*”, adică *principiul autorității de lucru judecat*, este reglementat în mod expres în actualul Cod de procedură penală, ca regulă absolută.

Excepția de la principiul autorității de lucru judecat prevăzută de dispozițiile art. 335 din Codul de procedură penală anterior, ce viza extinderea acțiunii penale pentru alte acte materiale, când instanța reunea cauzele și desființa o hotărâre definitivă, nu mai există, toate aceste situații urmând a fi rezolvate în actuala reglementare în procedura camerei preliminare, iar nu în cursul judecătii.

În actuala reglementare, Titlul I al Părții generale referitor la principiile legii procesuale penale înscrie principiul *ne bis in idem* la art. 6, sub forma: „Nicio persoană nu poate fi urmărită sau judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni atunci când față de acea persoană s-a pronunțat anterior o hotărâre penală definitivă cu privire la aceeași faptă, chiar și sub altă încadrare juridică”. Noua reglementare

menține caracterul autorității lucrului judecat de cauză ce împiedică punerea în mișcare sau continuarea exercitării acțiunii penale [art. 16 alin. (1) lit. i) din Codul de procedură penală], iar rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești este declarată drept cauză de stingere a acțiunii penale [art. 17 alin. (2) din Codul de procedură penală]^[1].

De asemenea, este recunoscut în continuare *efectul negativ al autorității lucrului judecat* în materia unor cereri speciale, însă, reglementând efectele hotărârii judecătorești penale în procesul civil, acestea sunt limitate la existența faptei ilicite și la persoana făptuitorului, textul art. 28 din Codul de procedură penală fiind ambiguu, întrucât în teza a II-a a alin. (1) se prevede că instanța civilă nu este legată de hotărârea definitivă de achitare sau de încetare a procesului penal în ceea ce privește existența prejudiciului ori a vinovăției autorului faptei ilicite, deși din teza I a aceluiași articol se înțelege, aplicând raționamentul juridic *per a contrario*, că toate celelalte elemente ale răspunderii civile delictuale, cu excepția existenței faptei ilicite și a persoanei făptuitorului, se stabilesc de către instanța civilă, indiferent dacă prin hotărârea penală s-a dispus o soluție de achitare, de încetare a procesului penal sau de condamnare^[2].

De asemenea, sunt limitate, potrivit art. 52 alin. (3) din Codul de procedură penală, și efectele hotărârilor judecătorești definitive ale altor instanțe decât cele penale pronunțate asupra unor chestiuni prealabile; în materia căilor de atac, dispozițiile art. 426 lit. b) coroborate cu cele ale art. 16 alin. (1) lit. i) și art. 396 alin. (6) din Codul de procedură penală, reglementând situațiile în care se poate face contestație în anulare împotriva hotărârilor penale definitive, prevăd cazul în care inculpatul a fost condamnat, deși existau probe cu privire la cauza de încetare a procesului penal constând în existența autorității de lucru judecat, iar dispozițiile art. 438 alin. (1) pct. 8 coroborate cu art. 16 alin. (1) lit. i) și art. 396 alin. (6) din același act normativ, reglementând situațiile în care se poate promova un recurs în casație, prevăd cazul în care în mod greșit s-a dispus încetarea procesului penal pentru existența autorității de lucru judecat; tot în materia căilor extraordinare de atac, sub aspectul efectului pozitiv al autorității lucrului judecat, noile dispoziții procesual penale mențin puterea cu care legiuitorul înțelege să investească hotărârile instanței supreme prin care se realizează interpretarea legii și dezlegarea problemelor de drept, respectiv hotărârile date în soluționarea recursurilor în interesul legii și hotărârile prealabile pentru dezlegarea unor probleme de drept.

O noutate de reglementare privind autoritatea de lucru judecat în Codul de procedură penală s-a observat în dispozițiile art. 589 alin. (6), care extind efectele autorității lucrului judecat a hotărârii penale anterioare de admitere a cererii de amânare a executării pedepsei cu închisoarea și asupra executării unei alte hotărâri

^[1] C. CELEA, Rezumatul tezei de doctorat cu titlul „Autoritatea de lucru judecat a hotărârilor penale. *Ne bis in idem*”, p. 11, www.univnt.ro.

^[2] *Ibidem*.

judecătorești penale definitive prin care a fost aplicată o pedeapsă cu închisoarea, întrucât prevăd că cel din urmă mandat de executare a pedepsei închisorii nu poate fi executat până la expirarea termenului de amânare stabilit de instanță^[1].

§6. Principiul oficialității

Acest principiu este prevăzut la art. 7 din Codul de procedură penală, sub denumirea marginală de „*obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale*”.

Oficialitatea procesului penal semnifică regula că, din moment ce sunt probe că s-a săvârșit o infracțiune și nu există niciun impediment legal, acțiunea penală având ca scop tragerea la răspundere penală a infractorului trebuie pusă în mișcare și exercitată în mod obligatoriu de către procuror, din proprie inițiativă, fără a fi necesară stăruința sau cererea unei persoane fizice ori juridice. Aceasta reiese de altfel și din dispozițiile art. 309 alin. (1) din Codul de procedură penală.

Ca o consecință a acestui principiu, în sarcina organelor judiciare s-au fixat *obligății legate de declanșarea și derularea procesului penal*. Spre exemplu, potrivit art. 305 alin. (1) din Codul de procedură penală, „când actul de sesizare îndeplinește condițiile prevăzute de lege și se constată că nu există vreunul dintre cazurile care împiedică exercitarea acțiunii penale prevăzute la art. 16 alin. (1), organul de urmărire penală *dispune* (formularea fiind imperativă – n.n.) începerea urmăririi penale cu privire la fapta”.

Așa cum reiese din dispozițiile art. 7 din Codul de procedură penală, *obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării vizează acțiunea penală*. Rezultă, prin urmare, că principiul oficialității acționează în latura penală a cauzei. În latura civilă a procesului penal se manifestă însă *principiul disponibilității*, acțiunea civilă urmând a se declanșa și exercita doar ca urmare a voinței persoanei vătămate sau a succesorilor acesteia^[2].

De la oficialitatea procesului penal legiuitorul *derogă în anumite situații*. Astfel:

a) potrivit art. 7 alin. (2) din Codul de procedură penală, în cazurile și în condițiile prevăzute expres de lege, *procurorul poate renunța la exercitarea acțiunii penale* dacă, în raport cu elementele concrete ale cauzei, nu există un interes public în realizarea obiectului acesteia. Obiectul acțiunii penale este reprezentat de tragerea la răspundere penală a celor care au săvârșit infracțiuni [art. 14 alin. (1) din Codul de procedură penală]. Cu toate că, de principiu, infracțiunea lezează întreaga societate și aceasta trebuie să reacționeze, există situații concrete în care, din evaluarea modului și a mijloacelor de comitere, a consecințelor produse, a persoanei făptuitorului, se constată că fapta are o însemnătate scăzută, iar inte-

[1] C. CELEA, *op. cit.*, p. 12-13.

[2] Cu excepția situațiilor prevăzute la art. 19 alin. (3) din Codul de procedură penală.

resul public pentru urmărirea ei (reflectat în impactul în societate al activității procesuale, în cheltuielile pe care aceasta le presupune etc.) lipsește. În asemenea cazuri, procurorul poate renunța – cu respectarea anumitor condiții (prevăzute la art. 318 din Codul de procedură penală) – la urmărirea penală, ceea ce constituie o excepție de la regula obligativității exercitării acțiunii penale în cazul săvârșirii oricărei infracțiuni;

b) potrivit art. 7 alin. (3) din Codul de procedură penală, în cazurile expres prevăzute de lege, procurorul pune în mișcare și exercită acțiunea penală *după introducerea plângerii prealabile* a persoanei vătămate sau *după obținerea autorizării ori sesizării* organului competent sau *după îndeplinirea unei alte condiții* prevăzute de lege.

Sunt situații în care, date fiind particularitățile anumitor infracțiuni (legate de natura acestora sau de calitatea autorului), procesul penal nu se poate declanșa din oficiu. Spre exemplu, există infracțiuni pentru care legea condiționează punerea în mișcare a acțiunii penale de introducerea unei plângeri prealabile de către persoana vătămată [lovirea sau alte violențe – art. 193 din Codul penal; vătămarea corporală din culpă – art. 196 din Codul penal; violul în forma tip – art. 218 alin. (1)-(2) din Codul penal]^[1] sau de sesizarea unei anumite persoane (în cazul infracțiunilor de absență nejustificată, dezertare, încălcarea consemnului, părăsirea postului sau comenzii, insubordonare, este necesară sesizarea comandantului – art. 431 din Codul penal). De asemenea, în cazul infracțiunilor pentru care legea penală română este aplicabilă potrivit principiului personalității sau realității, punerea în mișcare a acțiunii penale se face numai cu autorizarea procurorului general al parchetului de pe lângă curtea de apel sau, după caz, a procurorului general al parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, în condițiile art. 9-10 din Codul penal. Tot astfel, dacă autorul faptei are o anume calitate, urmărirea penală se poate dispune numai după ce s-au efectuat verificări prealabile (art. 294¹ din Codul de procedură penală) și s-a obținut o anume autorizare [art. 305 alin. (4) din Codul de procedură penală]. Spre exemplu, se întâlnește o asemenea situație atunci când făptuitorul are calitatea de ministru^[2];

c) există situații în care, deși acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu, exercitarea sa ulterioară este lăsată sub semnul disponibilității, întrucât *persoana vătămată poate să se împace cu făptuitorul*, pentru infracțiunile la care legea prevede în mod expres această posibilitate, potrivit art. 159 alin. (1) din Codul penal [spre exemplu, în cazul infracțiunii de furt, în situațiile expres prevăzute de lege – art. 231 alin. (2) din Codul penal, sau al infracțiunii de înșelăciune].

---

^[1] În asemenea cazuri, legea lasă sub semnul disponibilității nu numai declanșarea procesului penal, ci și continuarea sa după obținerea plângerii prealabile, întrucât persoana vătămată o poate retrage în condițiile art. 158 din Codul penal.

^[2] Potrivit art. 109 alin. (2) din Constituția României, numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor.

În doctrină, raportat la cele de mai sus, s-a optat pentru următoarea clasificare a cauzelor penale: *de acuzare publică* (atunci când oficialitatea acționează neștirbit), *de acuzare privată* (atunci când oficialitatea este înlăturată atât în privința declanșării procesului penal, cât și în privința continuării sale) și *de acuzare mixtă* (atunci când oficialitatea este înlăturată fie în privința declanșării procesului penal, fie în privința continuării sale)^[1].

§7. Caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal

Principiul caracterului echitabil și al termenului rezonabil al procesului penal a fost consacrat explicit prin art. 8 din Codul de procedură penală. Deși dispozițiile Codului de procedură penală anterior nu prevedeau în mod expres acest principiu, este totuși de remarcat că doctrina^[2] l-a avut, de mai multă vreme, în vedere ca principiu fundamental în procesul penal, el decurgând în mod firesc din dispozițiile art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, art. 21 alin. (3) din Constituția României și art. 10 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară^[3].

Conform dispozițiilor art. 8 din Codul de procedură penală, organele judiciare au obligația de a desfășura urmărirea penală și judecata cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil.

Ca o garanție efectivă pentru respectarea acestui principiu, în actuala reglementare, în dispozițiile art. 488¹-488⁶ din Codul de procedură penală, este prevăzută *contestația privind durata procesului penal*, prin intermediul căreia, atunci când activitatea de urmărire penală sau de judecată nu se îndeplinește într-o durată rezonabilă, suspectul, inculpatul, persoana vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente^[4] pot solicita accelerarea procedurii.

§8. Principiul garantării dreptului la libertate și siguranță

Dreptul la libertate și siguranță, principiu european și constituțional, este prevăzut de dispozițiile art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului și de art. 23 din Constituția României.

Conform art. 9 alin. (1)-(2) din Codul de procedură penală, în cursul procesului penal este garantat dreptul oricărei persoane la libertate și la siguranță, măsuriri-

[1] N. VOLONCIU, *op. cit.*, p. 67-68, *apud* I. NEAGU, *op. cit.*, p. 85.

[2] *Idem*, p. 115-119.

[3] Republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.

[4] Iar în cursul judecății, și procurorul.